

Matleveranser

Till äldre i Jönköpings kommun

Matgruppen SPF Jönköping Centrum 2026-04-28

Birgit Ahnström, Gunilla Andersson och Susanne Törnvall

Introduktion

Jönköpings kommun har slutat köra ut varm mat för att spara pengar och klara bemanningen. De säger att det frigör tid motsvarande 23 undersköterskor, men eftersom man samtidigt ska spara 7,3 miljoner blir det inte fler i omsorgen – utan samma personal som ska göra annat.

T ex som kommunalrådet säger; att arbeta mer med omsorg. Men hur följs detta upp?

Målsättning med gruppens arbete

Beskriva hur beslutet påverkar äldres

- hälsa
- näringsriktig kost
- trygghet
- sociala kontext

Matgruppens arbetssätt

- Gruppen har skickat efter underlag och beslut från Kommunstyrelsens och Socialförvaltningens diarium.
- Läst KPR:s protokoll
- Pratad med äldre, berättelser.
- Omvärldsbevakning

Bakgrund till beslut

Från socialförvaltningens rapport

TIDSLINJE – vad har hänt?

2014–2018

- Försök med valfrihetssystem (privata leverantörer av mat)
- Fungerade inte → lades ner

2018–2019

- Flera utredningar om att:
 - gå över till kyld mat
 - effektivisera kök
- Godkänns i nämnd
- Stoppas politiskt i fullmäktige

2023

- Ny utredning p.g.a.:
 - personalbrist
 - höga kostnader

2024

- Ny lag om återanvändbara matlådor
→ gör nuvarande system mycket dyrare
- Ny utredning tas fram (*Framtida lösningar för distribution av matkorgar*)

2025

Förslag:

Sluta med varm mat → hjälp med inköp

Beslut

- Socialförvaltningens genomförandeplan gällande rätt använd kompetens genom förändrad matdistribution, antas och läggs till handlingarna.
- Socialförvaltningen delger nämnden information om genomförandet löpande under året.

2025–2027 (VIP/budget)

- Besparing på 7,3 miljoner/år räknas in
- Förslag att ta bort besparingen avslås

BESLUT (vad kommunen faktiskt gör)

Inriktningen är tydlig:

- Varm matdistribution ska minska/ersättas
- Alternativ:
 - hjälp med inköp
 - ev. kyld mat
- Besparing på 7,3 miljoner ska genomföras

Ingen extra budget till äldreomsorgen för detta

Ingen faktisk satsning på fler tjänster

KONSEKVENSER

Ekonomi

- Kommunen sparar ca 7,3 miljoner/år
- Undviker stora investeringar (20+ miljoner, om man inte behöver bygga om köken)
- Mindre transporter, mindre logistik

Personal

- Ca 23 tjänsters arbetstid frigörs
- MEN:
 - inga nya tjänster skapas
 - personal kan minska över tid (t.ex. ej återanställa)
 - inte fler händer – bara omfördelning

För äldre (ca 1300 hade beslut)

Möjliga förbättringar

- mer flexibilitet (äta när man vill)
- större valfrihet
- mindre stress i hemtjänsten

Risker

- mer ansvar på den äldre
- risk för sämre näring om stöd brister
- mindre "daglig kontakt" (matleveransen är ofta ett möte)

Det presenteras som:

"Mer tid till omsorg (23 tjänster)"

Men i verkligheten (enligt budgeten):

Det är en besparing som delvis kan ge bättre omsorg – men inte garanterat

AI-verktyg har använts som stöd att ta fram tids-linjen

Hälsan hos äldre

Att äta bra som äldre handlar om att få i sig både energi och näring, även när aptiten inte alltid är på topp. Då är det viktigt att äta mat som ger mycket i varje tugga – gärna lagad från grunden och med lite extra fett som ger både smak och energi.

Protein är särskilt viktigt, eftersom kroppen lättare tappar muskler med åldern. Genom att få in protein i varje måltid – som fisk, ägg, kyckling eller baljväxter – kan man lättare behålla styrka och ork i vardagen.

Kroppen behöver också stöd för skelett och balans. Kalcium från mejeriprodukter och D-vitamin från t ex fisk hjälper till att hålla kroppen stark, särskilt i kombination med lite daglig rörelse.

Det också också bra att få i sig fibrer från grönsaker, havregryn och frukt, och att dricka vatten. Det bästa är att äta små, regelbundna måltider, det gör stor skillnad och hjälper kroppen att må bra hela dagen.

Men mat är inte bara näring – det är också trygghet, rutiner och en stund att må bra. För många äldre har det tidigare varit en självklarhet att få mat levererad hem, men istället behöver många beställa själva, planera mer och ibland kanske laga mer på egen hand.

Det kan vara en stor omställning – särskilt de dagar när orken kanske inte riktigt finns.

Maten ska vara något man ser fram emot, en god måltid, även enkel, kan göra dagen mycket lättare.

Man måste äta bra för att orka, må bra och hålla hjärnan igång.

Näringsriktig kost

Livsmedelsverket har tagit fram förslag på nya kostråd för 65+. T ex att det är viktigt att veta att äldre behöver mer protein än tidigare.

Det behövs också tillskott av grädde och fett i maten, vitaminer och kalcium.

(Utbildning och stöd kring måltidsplanering)

I samband med att varm matdistribution ersätts med inköphjälp utbildas hemtjänstpersonalen i hur de kan stötta äldre i matsituationen. Särskild vikt läggs vid äldre personers näringsbehov och hur en god måltidsordning kan förebyggande ohälsa och sjukdom. Parallellt sker informationsinsatser direkt riktade till de äldre.

Äldre som själva har svårt att planera sina måltider kan få hjälp av hemtjänstpersonalen med både planering och inköp. Hjälp med måltidsplanering blir en biståndsbedömd insats som beviljas efter utrett behov. (Ur socialförvaltningens rapport)

Trygghet

Beslutet kan innebära en ökad känsla av otrygghet för den äldre. När hemtjänsten tidigare ansvarade för leveransen visste man oftast vem som kom, och det fanns en återkommande kontakt i samband med varje leverans.

Nu kommer någon en gång i veckan med en iPad för att hjälpa till med beställningen, och därefter levereras maten från Coop med budbil. Det innebär troligen att olika chaufförer kan komma från gång till gång, personer som den äldre kanske inte känner igen. Hemtjänsten har ofta tillgång till nyckel, vilket inte är möjligt att ge till chauffören. Chauffören kan vid behov hjälpa till att bära in och packa upp maten, men det kan upplevas som obekvämt att släppa in en okänd person i hemmet.

Social kontext

Genom stora delar av livet befinner sig människor i olika sociala sammanhang. Som barn ingår man i familjen och senare i förskola och skola. Som ung vuxen etableras ofta nya sammanhang genom arbete eller studier, exempelvis vid universitet. Även senare i livet finns det vanligtvis ett socialt nätverk där människor möts regelbundet, uppmärksammar varandras mående och kan erbjuda stöd vid behov. Det finns också flera naturliga kanaler för information och kontakt med samhället.

När man blir äldre förändras dessa förutsättningar. Det sociala sammanhanget kan minska eller helt försvinna. Många lever ensamma, en partner kan vara sjuk eller ha begränsad social förmåga, och anhöriga kan bo långt bort eller saknas helt.

Tidigare innebar matleveranser via hemtjänsten en återkommande kontakt med kompetent, utbildad och engagerad personal. Denna kontakt skapade inte bara trygghet utan gav också möjlighet till social interaktion och att uppmärksamma om den äldre inte mådde bra. Denna viktiga funktion riskerar nu att försvinna.

Om antalet restauranger samtidigt minskar, exempelvis i mindre orter som t ex det som har hänt i Gränna, begränsas ytterligare möjligheterna till socialt umgänge. Restaurangbesök fyller för många äldre en viktig social funktion, och minskade möjligheter kan leda till ökat behov av matleveranser i hemmet.

Erfarenheter från Matpatrullens restaurangbesök visar tydligt att många äldre inte enbart söker mat utan också gemenskap. Restauranger utgör för många en viktig mötesplats för socialt umgänge.

Berättelser

Berättelse 1

En brukare har tidigare haft matkorg med leverans sju dagar i veckan. Efter förändringen har ett avtal tecknats med Coop, där personal vid ett tillfälle i veckan hjälper till med beställningen via en surfplatta. Beställningen kan omfatta både hel- och halvfabrikat, där viss mat, exempelvis från Findus, produceras utomlands.

Den levererade maten är kyld och förutsätter att hen har tillgång till och kan använda mikrovågsugn för uppvärmning. För just denna person har förändringen inneburit att hen i stället väljer att själv beställa mat från ICA Maxi.

Beslutet om förändring har inneburit att i praktiken har den tidigare varma maten ersatts med kylda livsmedel, vilket ställer nya krav på hens förmåga att hantera tillagning och uppvärmning i hemmet.

Berättelse 2

En äldre person har under lång tid haft matleverans hem flera gånger i veckan. Vissa dagar har hen också gått till en restaurang för äldre i närområdet. Där har man inte bara ätit, utan där har man också fått möjlighet att träffa andra, kanske kunnat sitta kvar en stund och prata. Det har varit en del av veckans rytm som har varit viktig för denna personen.

Men nu ser det annorlunda ut, matleveransen har upphört, och restaurangen har lagts ner.

I stället förväntas hen beställa mat via en iPad, vilket är svårt för den här personen.. När maten sen kommer ska den tas emot, och packas upp, även detta blir svårt. Maten ska också värmas, vilket innebär ytterligare ett steg, så ibland kanske maten äts kall.

För att få vardagen att fungera behöver hen nu ansöka om bistånd – både för att få hjälp med beställning, upppackning och ibland även uppvärmning av maten.

Det som tidigare fungerade smidigt i en enkel lösning har ersatts av flera mindre moment, som tillsammans kräver mer stöd.

Nationell debatt

Den 26/3 medverkar äldreminister Anna Tenje i ett P4-program där P4 har genomfört en granskning som visar att allt fler kommuner slutar leverera lagad mat i hemtjänsten och istället hänvisar de äldre till butikernas färdigrätter. Anja Tenje uttrycker att "det är kontraproduktivt av kommuner att spara på maten till de äldre."

I samband med att vårbudgeten presenterades 15 april 2026 intervjuades äldreminister Anna Tenje av Tidningen Senioren. Bl a säger Anna Tenje att "Vårbudgeten gynnar äldre" och lyfter bl a satsningen kring bättre mat i äldreomsorgen.

SPF Seniorerna riktar kritik mot utvecklingen och menar att kommunerna inte lever upp till Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider till äldre. SPF Seniorerna avser att ta upp frågan på möte med SKR, Sveriges kommuner och regioner.

Samtidigt lyfter kommunpolitiker i landet, bland annat från Socialdemokraterna, att de befinner sig i en pressad ekonomisk situation. De menar att neddragningar inte handlar om ovilja utan om begränsade resurser, och efterfrågar ökat statligt stöd.

Även PRO har kritiserat kvaliteten på maten i äldreomsorgen och menar att maten ofta blir för näringsfattig och att färdiga matlådor kan leda till att äldre äter mindre. PRO har bl a krävt nationella riktlinjer för bättre mat.

På Socialdemokraternas Instagram finns ett inlägg från den 27 mars;

Socialdemokraterna ✓

27 mars kl. 15:47 · 🌐

...

Att många äldre får frysmat sju dagar i veckan är den direkta konsekvensen av att regeringen satt äldreomsorgen på svältkur. När staten håller inne på resurserna, då hamnar notan hos de allra sköraste.

Vi vill avsätta mer resurser till äldreomsorgen så att kommunerna har råd att prioritera kvalitet, mänskliga behov och utbildad personal.

Den 31 mars publicerar Jönköpingsposten en ledare;

Max Eskilsson

Absurt att just S rasar över fryst mat i hemtjänsten

31 mars 2026 18:47

Socialdemokraterna ondgör sig nationellt över färdigrätter inom äldreomsorgen. Har folket på Sveavägen ens koll på Jönköping?

Detta är en opinionstext. Tidningens hållning är oberoende borgerlig.

Oppositionen rasar; ovärdigt att människor med hemtjänst ska behöva äta Dafgårds kalops i stället för nylagad mat. Handlar det om Andreas Sturesson (KD) i en debatt på fullmäktige? Eller är det Johan Edvardsson (SD) som har lämnat in en interpellation?

Nej. Socialdemokraterna sätter nu ned foten. I ett inlägg från Socialdemokraternas nationella konto på Facebook lades en bild på Dafgårds kalops x 2 nyligen upp. Med rubriken "Lördagsmenyn", med syftning på hur vanligt det är med fryst färdigmat inom kommuners äldreomsorg nu för tiden.

I inlägget står det: "Att många äldre får fryst mat sju dagar i veckan är den direkta konsekvensen av att regeringen satt äldreomsorgen på svältkur. När staten håller inne på resurserna, då hamnar notan hos de allra sköraste."

Det S-ledda styret i Jönköpings kommun skulle alltså som en effekt av snåla, borgerliga statsbidrag ha tvingats införa den nya modellen med Coop-upphandlingar?

Greppet är skamlöst. S i Jönköpings kommun drev frågan om slopade matlådor redan år 2020. När S lokalt fört fram argument för förändrad matdistribution har det aldrig handlat om att statsbidragen skulle vara för låga.

Det har rört sig om helt andra aspekter. Som att EU nog vill att kommuner slutar med engångsförpackningar, att omsorgspersonal ska få bättre arbetsvillkor och att varmhållningen av maten ändå inte fungerat som den ska. S lokalt har rentav tryckt på vikten av större valfrihet för äldre.

Socialtjänstlagen

Den nya socialtjänstlagen trädde i kraft den 1 juli 2025 och den säger att stöd ska vara förebyggande, det ska vara lätt att få stöd, målet är hjälpa äldre att bo kvar hemma – då borde matleverans vara en självklar insats, inte något man måste kämpa för.

8 kap. Boende och delaktighet i samhället

Möjligheten att bo hemma och ha kontakt med andra

1 § Socialnämnden bör underlätta för enskilda att bo hemma och att ha kontakt med andra, genom hemtjänst, dagverksamheter eller andra liknande insatser.

Äldre personer

Självständighet, gemenskap och goda bostäder

2 § Socialnämnden ska arbeta för att äldre personer får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

3 § Socialnämnden ska arbeta för att äldre personer får goda bostäder. Nämnden ska därutöver ge äldre som behöver det insatser i hemmet och tillgång till andra lättåtkomliga tjänster.

Det ska alltså vara lättare att få en insats, även utan behovsbedömning, matleveranser kan väl ses som en lågtröskel-insats.

Förebyggande arbete är ett krav; att få näringsriktig mat kan väl verkligen klassas som förebyggande mot undernäring, ensamhet och orkeslöshet.

Målet är alltså att så många som möjligt ska kunna bo hemma och man kan nog inte bo hemma om man inte får i sig tillräckligt med mat.

Privata aktörer

Privata aktörer uppger att det minsta de kan debitera är 2 timmar, så därför tror de att det blir för kostsamt för brukarna.

Framtidens äldreomsorg – effektivisering eller relationell omsorg?

Nationellt pågår diskussioner om hur äldreomsorgen påverkas av:

- digitalisering,
- effektivisering,
- och nya logistiklösningar.

Man kan läsa att det är flera forskare och organisationer som lyfter frågan om äldreomsorgen i framtiden blir mer standardiserad och mindre relationell.

Bl a en forskare, professor Marta Szebehely har beskrivit vikten av relationell omsorg – att äldreomsorg inte enbart handlar om praktiska insatser utan även om trygghet, kontinuitet och mänskliga möten.

Även annan forskning kring digitalisering inom äldreomsorgen pekar på risker för:

- ökat digitalt utanförskap,
- överföring av ansvar till den äldre,
- och minskad social kontakt.

Detta blir då särskilt relevant vid förändringar av matdistribution till äldre som fortfarande bor hemma.

Frågan handlar då inte enbart om att mat levereras, utan även om:

- måltidssituation,
 - näringsriktig kost
 - trygghet,
 - social kontakt,
 - och äldres möjligheter att få insatser utifrån individuella behov
-

Frågor

- Hur har det fungerat att utbilda personalen kring matens innehåll och näring?
- Vad är kriterierna för att få hjälp att beställa, eller att få matleverans?
- Kan man gå tillbaka till matkorgar?
- Hur fungerar det med återanvändbara matlådor?
- Har personalen kunnat öka arbetet med omsorg, som var ett av målen?
- Hur många har biståndsbeslut för matlåda resp beställning?
 - när beslutet fattades och senare vid uppföljningar
- Tänker ni lägga ner fler restauranger och kök?
- Hur redovisas uppföljningar till äldrenämnden? Om dom är skriftliga, är det möjligt för SPF att få ta del av dem?
- Varför skickas inte remisser till äldreorganisationer inför viktiga kommunala beslut?
- Hur säkerställs individuella behov enligt Socialtjänstlagen?
- Hur påverkas äldre med låg digital vana?
- Hur påverkas social kontakt och trygghet?
- Riskerar omsorg att reduceras till logistik?

Aktuella dokument och länkar

Livsmedelsverket

[Församlingar för äldre visar ny kartläggning av kommunernas måltider](#)

Folkhälsomyndigheten

[Samma behov – andra förutsättningar - En kartläggning av äldre personers psykiska hälsa \(Kortversion\)](#)

[Faktorer som påverkar den psykiska hälsan hos äldre personer — Folkhälsomyndigheten](#)

Socialstyrelsen

[Vård och omsorg för äldre - Lägesrapport 2025](#)

[Äldres psykiska hälsa - Socialstyrelsen](#)

Mind

[pa-tal-om-alder-en-rapport-om-psykisk-halsa-hos-aldre-vuxna.pdf](#)

Sveriges Radio P4

[M: Vi påskyndar arbetet med maten | Sveriges Radio](#)

Socialtjänstlagen

[Socialtjänstlag \(2025:400\) | Sveriges riksdag](#)

[Marta Szebehely - Stockholms universitet](#)